

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-76>

УДК 37.013.77

Зварич Х.І., Деркач Ю.Я.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ТЕМПЕРАМЕНТУ НА ПІЗНАВАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Стаття надає учителям та усім зацікавленим у теорії і практиці педагогіки основні інформаційні орієнтири щодо особливостей поведінки та пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку відповідно до їхнього темпераменту для підвищення успішності, вмотивованості, пізнавального інтересу до засвоєння знань. У статті розкрито основні види темпераменту та їх вплив на пізнавальну активність школяра, а також надано рекомендації ефективної побудови навчального процесу. На уроках англійської мови пропонується використовувати комплекс особистісно-орієнтованих засобів, форм і методів навчання, виховання та розвитку. Способи ефективної організації процесу навчання англійської мови з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей сприятимуть підвищенню мотивації, зацікавленості, інтересу та пізнавальної активності учнів початкових класів.

Ключові слова: темперамент, індивідуально-психологічні особливості, вивчення англійської мови, пізнавальний інтерес учнів, індивідуально-орієнтований підхід, інформаційні орієнтири.

Zvarych Khrystyna, Derkach Yuliya

Ivan Franko National University of Lviv

THE INFLUENCE OF TEMPERAMENT ON THE COGNITIVE INTERESTS OF STUDENTS IN ENGLISH LESSONS

Summary. One of the leading places in the process of forming students' cognitive interests is temperament. This is especially true for the preparation of lessons and the acquisition of new knowledge in the process of learning English. Because to prepare junior students to learn new vocabulary, grammar, spelling, phonetics, etc. is necessary so that it was a comfortable, interesting and informative activity for them, taking into account their individual psychological characteristics, and in particular temperament. A certain combination of properties of temperament, which is manifested in cognitive processes, actions and communication of man, determines his individual style of activity. Therefore, an individual-centered approach to the learning process is more comfortable for students, as some of them may have a quick reaction and a good memory, while others may need extra clarity and a calm pace of conversation. Of course, the implementation of such an approach to the process of learning English will require additional training and effort from the teacher, the cost of additional time and materials, and so on. However, the result, in our opinion, namely a comfortable and natural mastery of knowledge, skills and abilities in the subject, is definitely worth the cost. The article provides teachers and all those interested in the theory and practice of pedagogy with basic information guidelines on the behavior and cognitive activity of children of primary school age in accordance with their temperament to increase success, motivation, cognitive interest in learning. After all, the manifestations of students' temperament each in their own way affect the learning activities of younger students, and the use of various tools, forms and methods of teaching in English lessons serves to form motivation, interest, development of cognitive interest and personality of the student. The article reveals the main types of temperament and their impact on the cognitive activity of students, as well as recommendations for effective construction of the educational process. In English lessons it is proposed to use a set of personality-oriented tools, forms and methods of teaching, education and development. Ways to effectively organize the process of learning English, taking into account individual psychological characteristics will help increase the motivation, interest, interest and cognitive activity of primary school students.

Keywords: temperament, individual psychological features, learning English, cognitive interest of students, individual-oriented approach, information guidelines.

Постановка проблеми. Темперамент має важливе значення у процесі формування навчальних інтересів учнів. Особливо це стосується підготовки уроків та засвоєння нових знань у процесі вивчення англійської мови. Проблемним питанням є підготовка молодших школярів до вивчення нової лексики, граматики, орфографії, фонетики тощо саме так, щоб це було для них комфортним, цікавим та пізнавальним заняттям, враховуючи їхні індивідуально-психологічні особливості, а зокрема темперамент. У даній статті ми постаємо висвітлити основні напрями діяльності педагога на уроках англійської мови, у сфері індивідуально-зорієнтованої роботи відповідно до темпераменту учнів.

Актуальність даної проблеми полягає у тому, що прояви темпераменту учнів кожен по-своєму впливають на навчальну діяльність молодших школярів, а використання різноманітних засобів, форм і методів навчання на уроках англійської мови слугує формуванню мотивації, зацікавленості, розвитку пізнавального інтересу та особистості учня. Тому, саме підвищення успішності учнів у вивченні англійської мови є актуальним завданням, а врахування темпераменту учнів та правильне застосування елементів індивідуально-зорієнтованої методики навчання англійської мови особливо цьому сприяють.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив індивідуально-психологічних особливостей на розвиток пізнавальної активності,

інтересу до вивчення предмету та на успішність навчальної діяльності дітей, зокрема і на уроках англійської мови, так чи інакше відображаються у працях Т. Васецької, А. Васильченко, С. Гончарук, І. Зайченко, В. Журова, С. Романа, О. Паршикової, Р. Поліщук та багато інших. Ці вчені займалися дослідженнями таких питань: психологічні особливості впливу темпераменту на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів досліджувала Т. Васецька; питання розвитку особистості дитини – В. Журов; загальну педагогіку – І. Зайченко; а вивчення проблем англійської мови, пошуків їх розв'язання та методику навчання іноземної мови у початковій школі розглядали А. Васильченко, С. Гончарук, С. Роман, Р. Поліщук, О. Паршикова.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізувавши праці вчених з психології та педагогіки ми виявили, що такий надзвичайно важливий фактор практичної роботи у школі, як вплив темпераменту на пізнавальні інтереси учнів на уроках англійської мови, досі є ще недостатньо дослідженим. Саме тому актуальність даної теми, недостатність її розкритості в наукових джерелах та надзвичайна важливість у теоретичній та практичній педагогіці спонукали нас до глибшого вивчення даної теми та написання цієї статті.

У сучасній педагогічно-психологічній літературі вплив темпераменту на поведінку та навчальний процес частково досліджено, проте на практиці, а особливо при вивченні англійської мови, спостерігається переважно традиційний підхід до засвоєння знань, при тому індивідуальні особливості та темперамент школяра враховуються мало. А відбувається все це тому, що практичних рекомендацій з впровадження нових ефективних методик на даний час є недостатньо та про них часто можна знайти мало інформації. Проте такий підхід до процесу навчання не є комфортним для всіх учнів, адже у когось з них може бути швидка реакція і добра пам'ять, а комусь можуть бути потрібні додаткова наочність та спокійний темп бесіди. Звісно, реалізація такого індивідуально-орієнтованого підходу до процесу вивчення англійської мови потребуватиме від вчителя додаткової підготовки та зусиль, затрат додаткового часу та матеріалів тощо. Однак, результат, на нашу думку, а саме комфортне та природне оволодіння знаннями, уміннями і навичками з предмету, безперечно варте усіх затрат.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є надання учителям та усім зацікавленим у теорії і практиці педагогіки основних інформаційних орієнтирів щодо різних типів темпераменту у дітей молодшого шкільного віку для підвищення успішності, вмотивованості, пізнавального інтересу до засвоєння знань шляхом ефективної організації і побудови уроків англійської мови з урахуванням їхніх індивідуально-психологічних особливостей.

Виклад основного матеріалу. У молодшій школі формуються основи якостей особистості, тому розвиток пізнавального інтересу до іноземної мови варто починати якнайшвидше. Важливе значення має курс вивчення англійської мови, оскільки він є підґрунтям для осмисленого засвоєння первинних гуманітарних знань, формуван-

ня умінь і навичок, а також і отримання освіти в цілому. Навчання передбачає не лише засвоєння основ наук, а й розвиток особистості школяра. Процес навчання англійської мови у початкових класах – це взаємодія між учителем та учнем, це вияв його власної активності під час набуття знань і формування моральних якостей [3, с. 7].

Під індивідуально-психологічними особливостями ми розуміємо структурні компоненти особистості, що визначають особливості психології кожної окремої людини, її поведінки та дій. Індивідуально-психологічні особливості особистості включають в себе: здібності, характер і темперамент, котрі певною мірою впливають на практичну та розумову діяльність школярів. До прикладу, вони можуть проявлятися у розмові, ході, манері спілкування та поведінки тощо [5, с. 10].

Одне з провідних місць серед індивідуально-психологічних особливостей учня займає темперамент. Від його властивостей нерідко залежить успіх дитини у різних сферах діяльності, вміння будувати відносини зі старшими та однолітками, а також вміння знайти своє місце в житті.

Темперамент не можна оцінювати як поганий або хороший, так як на основі кожного з них при неправильному вихованні можуть виявитися негативні прояви. Враховуючи, що у кожної людини зазвичай переважають риси певного темпераменту, можна вважати, що людина тяжіє до одного з чотирьох основних типів темпераменту: сангвінік, холерик, флегматик та меланхолік [1, с. 67].

Сангвінічний темперамент.

Дитина з переважанням такого темпераменту активна, але рухи і жести у неї нерізкі. Міміка жива, і в той же час спокійна. Говорить вона досить швидко, голосно, настрій дитини рівний, спокійний, життєрадісний, без різких змін. Вона швидко знаходить товаришів у будь-якій обстановці. Може однаково добре керувати і підкорятися, без будь-яких труднощів переходить від рухливих ігор до спокійних занять і легко пристосовується до будь-яких умов. Однак ця особливість дитини може мати і інші, негативні, сторони: така дитина часто змінює іграшки; велика різноманітність її інтересів може призвести до того, що жодна зі справ не буде доведена до кінця, а це неминуче веде до поверхових знань. У дитини може проявлятися легковажне та безтурботне ставлення до справ, переоцінка власних можливостей; маючи багато товаришів, вона, проте, може не мати ні одного друга. Завданням педагога у цьому випадку є формування у сангвініка стійкості, сталості та цілеспрямованості.

Флегматичний темперамент.

Всі реакції такої дитини часто бувають нечіткими: міміка у неї виражена слабко, вона сміється і плаче тихо, має нерізкі рухи, повільну мову, яка багата паузами між словами і реченнями. Флегматик може довго, не втомлюючись, займатися одноманітною справою, йому часто буває важко швидко перемикатися з одної діяльності на іншу. Поведінка флегматика стійка – його важко вивести із себе. Привички і навички у нього формуються довго, але, сформувавшись, стають постійними. У звичній обстановці флегматики без примусу ретельно і акуратно виконують правила поведінки, стараються доводити доручену справу до кінця.

Холеричний темперамент.

Всі реакції такої дитини бурхливі. Вона в більшості випадків різко реагує на найменші незручності. У неї виразна міміка, різкі рухи, швидка і гучна мова. Улюбленою справою холерик здатний займатися довго, також він є спроможним долати великі труднощі. Але запас нервової енергії у холериків може швидко закінчитися, особливо якщо діяльність одноманітна і вимагає посидючості, тоді часто настає охолодження, їхній настрій різко падає і вони припиняють роботу.

Діти-холерики люблять рухливі ігри, прагнуть виконувати в них головну роль. Однак ігор, де необхідна стриманість, вони часто уникають.

Маючи справу з такими дітьми, потрібно перш за все розібратися в тому, як саме негативні прояви їх поведінки можна спрямувати у правильне русло, при цьому підтримуючи і розвиваючи позитивні. Активність дитини – це важлива риса, і якщо вона проявляється корисними захопленнями (рухливі ігри, заняття спортом), то її слід підтримувати. Тоді на небажані дії (наприклад, лізти на паркан, битися) у дитини не вистачить часу і сил.

Меланхолійний темперамент.

У таких дітей процеси збудження і гальмування слабкі, часто присутня швидка втомлюваність. Вони дуже чуйні, ранимі. Володіючи навіть хорошими знаннями, меланхолік може відповідати повільно, погано, нерішуче, створюючи враження недопрацьованості. Така дитина нерідко намагатиметься гратися самостійно або з товаришем, якого добре знає. Почуття меланхоліка бувають глибокими та довготривалими, але зовні це часто проявлятиметься слабо.

На формування навиків і звичок у меланхоліка йде багато часу, так як це йому дається важко, але якщо звички сформувалися, то обов'язково будуть міцними, стійкими і в подальшому контролювати їх не знадобиться. Меланхоліка важко переучувати. Якщо він чомусь навчився, наприклад, тримати ложку неправильно, то на виправлення цієї привычки знадобиться багато часу [8, с. 12].

Основні, «чисті», типи темпераменту за будь-якою з його типологій зустрічаються відносно рідко. Здебільшого – різні суміші властивостей двох і більше основних типів, які утворюють чимало їх різновидів.

Певне поєднання властивостей темпераменту, яке виявляється у пізнавальних процесах, діях і спілкуванні людини, визначає її індивідуальний стиль діяльності. Він являє собою систему залежних від темпераменту динамічних особливостей діяльності, яка включає прийоми роботи, типові для даної людини.

Індивідуальний стиль діяльності не зводиться до темпераменту, він визначається й іншими причинами, включає уміння та навички, які сформувалися під впливом життєвого досвіду. Індивідуальний стиль діяльності можна розглядати як результат пристосування природжених властивостей нервової системи і особливостей організму людини до умов виконуваної ним діяльності. Це пристосування має забезпечити досягнення найкращих результатів у діяльності з найменшими витратами [7].

Для того, щоб навчально-виховний процес на уроках англійської мови був ефективним, цікавим та пізнавальним, вчителям варто враховувати індивідуально-психологічні особливості, а зокрема темперамент учнів та його вплив на пізнавальні інтереси.

Комплексне і ретельно продумане використання різноманітних засобів, форм і методів навчання на уроках англійської мови допомагає швидко і дохідливо пояснити новий матеріал, закріпити його і перевірити рівень засвоєння отриманих знань [4, с. 4].

Знання та розуміння індивідуально-психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку дозволяє краще зрозуміти деякі особливості їхньої поведінки та дає змогу правильно підібрати способи, методи, засоби та форми роботи на уроці.

Для кращого сприйняття теми холериками і сангвініками доцільніше використовувати засоби навчання, такі як: дидактичні ігри, схеми, таблиці, ілюстрації аудіо- та відео-записи та багато інших. Головне правило у роботі з такими дітьми – це швидка і динамічна зміна завдань.

На уроках англійської також мають враховуватися індивідуальні особливості флегматиків і меланхоліків, тому також слід використовувати: підручник і зошит з друкованою основою, схеми, таблиці, малюнки, презентації тощо. Також варто не забувати детально і глибоко пояснювати новий матеріал та використовувати роздатковий матеріал для опитування (індивідуальні картки зі завданнями) [2, с. 15].

Для підвищення ефективності вивчення англійської мови дуже важливо створити на уроці доброзичливу атмосферу, проводити навчання у різноманітних формах (найбільше молодшим школярам подобаються ігри), з використанням усіх можливих способів, прийомів та методів навчання, залучати учнів до колективної та групової діяльності, що допоможе їм подолати мовний бар'єр та покращити навички спілкування [6, с. 56].

Висновки і пропозиції. Отже, вплив темпераменту молодших школярів на формування пізнавального інтересу учнів до англійської мови є дуже значним. Вмілому педагогу слід враховувати індивідуальні особливості дітей, підбираючи для кожного типу найбільш ефективні засоби, способи, форми і методи навчання та виховання. Особливо це актуально при вивченні англійської мови у початковій школі, оскільки саме в цей період формується особистість школяра, його мотивація, інтерес і бажання пізнавати щось нове, а також певна система комунікативних вмінь і навичок, що дають основу подальшому вивченню англійської мови. Отож, вчитель повинен зробити урок цікавим для всіх учнів і для кожного зокрема, а в цьому допоможуть різноманітні форми, способи та засоби навчання в поєднанні з цікавими методами їх застосування.

Подальшого вивчення та наукового обґрунтування потребують методи, які сприятимуть впровадженню на державному рівні індивідуального підходу до учнів з урахуванням їх темпераменту. Разом з тим, варто зазначити, що вчителі початкових класів потребують науково-обґрунтованих рекомендацій та практичних методик у цій сфері.

Список літератури:

1. Варій М.Й. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
2. Васецька Т.М. Психологічні особливості впливу темпераменту на формування індивідуального стилю учбової діяльності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2000. 21 с.
3. Васильченко А.І. Вивчення іноземних мов у початковій школі : навч. посіб. / рец.: Л.І. Осипова, Н.Д. Соловйова. Дніпропетровськ : Промінь, 2002. 25 с.
4. Гончарук С.К. Вивчення англійської мови: проблеми й пошуки їх розв'язання. *Англ. мова та л-ра : наук.-метод. журн.* 2012. № 22/23. С. 2–5.
5. Журов В. До питання розвитку особистості: дитини. *Психолог.* 2010. № 38/422. С. 8–11.
6. Зайченко І.В. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид. Київ : «Освіта України», «КНТ», 2008. 528 с.
7. Кулешова О.В. Загальна та соціальна психологія. URL: http://bookss.co.ua/book_zagalna-ta-socialna-psiholohiia-kuleshova-o-v_929/11_tema-9.-ndividualno-tipologichni-vlastivosti-osobistosti
8. Пилипчук Г. Темперамент. Природні особливості людини. *Психолог.* 2005. № 48. С. 11–13.

References:

1. Varii, M.Y. (2008). *Psykhologhiia osobystosti* [Personality psychology]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
2. Vasetska, T.M. (2000). *Psykhologichni osoblyvosti vplyvu temperamentu na formuvannia indyvidualnoho styliu uchbovoi diialnosti molodshykh shkoliariv* [Psychological features of the influence of temperament on the formation of individual style of educational activity of junior schoolchildren]. *Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova*. Kyiv, 21 p. (in Ukrainian)
3. Vasylychenko, A.I. (2002). *Vyvchennia inozemnykh mov u pochatkovii shkoli* [Learning foreign languages in primary school]. Dnipropetrovsk: Promin. (in Ukrainian)
4. Honcharuk, S.K. (2012). *Vyvchennia anhliiskoi movy: problemy u poshuky yikh rozviazannia* [Learning English: Problems and Finding Solutions]. *Anhl. mova ta l-ra: nauk.-metod. zhurn*, no. 22/23, pp. 2–5.
5. Zhurov, V. (2010). *Do pytannia rozvytku osobystosti: dytyny* [On the question of personality development: the child]. *Psykhologh*, no. 38/422, pp. 8–11.
6. Zaichenko, I.B. (2008). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: «Osvita Ukrainy», «KNT». (in Ukrainian)
7. Kuleshova, O.V. *Zahalna ta sotsialna psykhologhiia* [General and social psychology]. Available at: http://bookss.co.ua/book_zagalna-ta-socialna-psiholohiia-kuleshova-o-v_929/11_tema-9.-ndividualno-tipologichni-vlastivosti-osobistosti (accessed 10.05.2020).
8. Pylypchuk, H. (2005). *Temperament. Pryrodni osoblyvosti liudyny* [Temperament. Natural features of man]. *Psykhologh*, no. 48, pp. 11–13.